

Briselē, 30.11.2016.
COM(2016) 769 final

**KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS
EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI**

Enerģijas cenas un izmaksas Eiropā

{SWD(2016) 420 final}

Ievads

Enerģija ir neaizstājams mūsu ikdienas dzīves aspekts. Mums tā būtiska apkures, dzesēšanas, apgaismojuma un pārvietošanās vajadzībām. Tā ir nepieciešama mūsu māju, biroju, darba vietu un visas ekonomikas funkcionēšanai. Enerģijas nozīmīgums padara tās pieejamību par politiski jutīgu tematu. Tas ir viens no iemesliem, kāpēc Komisija nāca klajā ar Enerģētikas savienības stratēģijas priekšlikumu. Arī enerģijas cenas ir jutīgs jautājums. No vienas puses, zemas cenas var būt izdevīgas — tās paaugstina pirktspēju un dzīves līmeni, kā arī samazina uzņēmumu izmaksas un tādējādi paaugstina to konkurētspēju. Tajā pašā laikā, tā kā enerģija tiek piegādāta tirgos, enerģijas piegādātājiem ir vajadzīgas cenas, kas sedz to izmaksas un finansē investīcijas, lai nodrošinātu enerģijas piegādi nākotnē. Augstas cenas dod signālu, ka ir jāsamazina oglekļietilpīgas enerģijas izmantošana vai ka ir jāveicina energoefektivitāte un inovatīvu ekodizaina ražojumu un tīru tehnoloģiju izmantošana.

Līdzšinējo enerģijas cenu un izmaksu apskats ziņo par būtiskām pārmaiņām un būtisku ietekmi. 20. gs. 70. un 80. gados naftas piegādātāju uzliktie ierobežojumi strauji paaugstināja cenas un izraisīja ekonomikas satricinājumus. Pēdējā laikā jauni enerģijas piegādes ceļi un alternatīvu energoresursu izmantošanas pieaugums ir sekmējuši apgādi, turpretī energoefektivitātes pasākumi un vājā izaugsme ir samazinājuši pieprasījumu un vairumtirdzniecības cenas. ES ir konstatējusi — jo konkurētspējīgāks un likvīdāks ir enerģijas tirgus, jo dažādākas un daudzskaitlīgākas ir enerģijas piegādes un enerģijas piegādātāji, jo mazāk mēs esam pakļauti šādai nestabilitātei.

Pirmo ziņojumu par enerģijas cenām un izmaksām Eiropas Komisija sagatavoja 2014. gadā¹. Tajā tika ziņots, ka enerģijas cenas pasaulē ir augstas, turklāt būtiski atšķiras ES dalībvalstīs, un ka cenas Eiropā ir augstākas nekā tās starptautiskajiem tirdzniecības partneriem, jo īpaši ASV. Mazumtirdzniecības cenas bija kāpušas vairāk nekā vairumtirdzniecības cenas, pamatojoties uz tīkla cenas komponenta, kā arī nodokļu un nodevu palielināšanos. Datu nepilnību dēļ tika ieteikts uzlabot enerģijas cenu datu vākšanas detalizāciju, pārredzamību un konsekvenču². Ziņojuma secinājumos attiecībā uz rīcībspolitiku tika konstatēts, ka uzrādītie dati un pierādījumi liecināja par enerģijas iekšējā tirgus daļēju attīstību un nepieciešamību veikt turpmākus pasākumus, lai uzlabotu Eiropas energoefektivitāti un mazoglekļa enerģijas piegāžu drošību un daudzveidību. Enerģētikas savienības pamatstratēģija un tās ceļvedis deva pamatu šā darba turpināšanai divgadu intervālos, sākot ar 2016. gadu³.

Šajā, otrajā, ziņojumā analīze ir atjaunināta vairākos veidos. Pirmkārt, kopā ar dalībvalstu statistikas birojiem veicot apjomīgu *ad hoc* datu vākšanu, ir ievērojami uzlaboti dati par enerģijas cenām, un daži secinājumi, ko mēs varam izdarīt, tagad ir pat vēl detalizētāki un skaidrāki. Dati ir arī atjaunināti, līdz ar to tie sniedz pēc iespējas aktualizētu pārskatu par enerģijas cenu stāvokli elektroenerģijas, gāzes un naftas produktu sektoros. Turklāt ir uzlabota agregēto un gadījumu izpēti datu analīze, ļaujot padziļināti izpētīt enerģijas cenu tendences un ietekmi uz mājtsaimniecībām (jo īpaši mājtsaimniecībām ar zemiem ienākumiem) un rūpniecības nozari (jo īpaši energoietilpīgām nozarēm). Šis enerģijas *izmaksu* pārskats palīdz arī saprast, kā mēs varam reaģēt uz enerģijas cenām, bieži vien izmantojot enerģiju efektīvāk. Ziņojumā par pamatu izmantoti pierādījumi, kas iekļauti pievienotajā dienestu darba dokumentā un Komisijas uzdevumā sagatavotajos pētījumos.

¹ COM (2014)21/2.

² Tā rezultātā tika sagatavots Komisijas priekšlikums un attiecīgi pieņemta Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 26. oktobra Regula (ES) 2016/1952 par Eiropas statistiku attiecībā uz dabasgāzes un elektroenerģijas cenām.

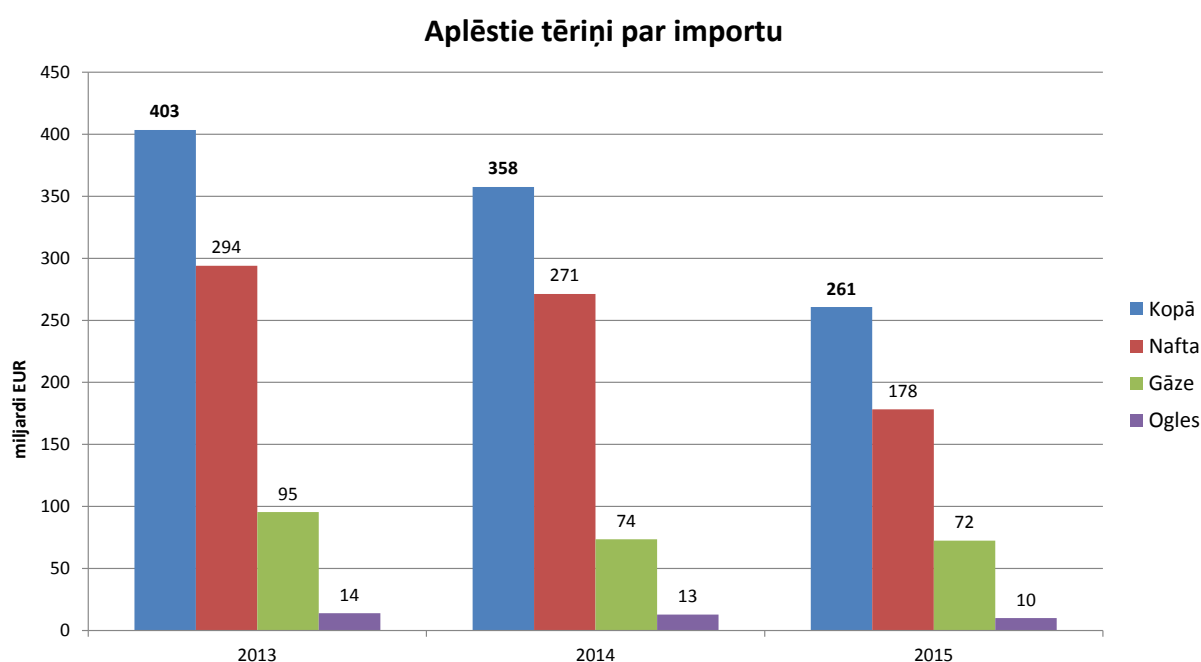
³ Sk. atsauces rīcības plāna 8. punktā un Enerģētikas savienības pamatprogrammā (2015. gada februāris), kā arī atjauninātajā Enerģētikas savienības ceļvedī (2015. gada novembris).

1. ES tēriņi par enerģijas importu

Ņemot vērā importētās enerģijas milzīgo īpatsvaru, cenu un energopatēriņa ietekme spilgti atspoguļojas ES tēriņos par fosilā kurināmā importu. Tie liecina, ka ES ekonomika ir pakļauta pasaules enerģijas cenu tendencēm, kā arī atgādina mums, ka, lai samazinātu mūsu tēriņus par importu, fosilā kurināmā patēriņu var iegrožot, palielinot energoefektivitāti un izmaksefektīvu vietējo alternatīvo enerģiju.

Tēriņi par enerģijas importu pieauga no EUR 238 miljardiem 2005. gadā līdz EUR 403 miljardiem 2013. gadā. Enerģētikas izejvielu cenu un energopatēriņa kritums samazināja tēriņus līdz EUR 261 miljardam 2015. gadā, kas ir apmēram par 35 % mazāk nekā 2013. gadā. Cenu kritums bija samazinājuma galvenais virzītājs, jo, lai gan visu triju veidu fosilā kurināmā patēriņš kritās, samazinājās arī šā kurināmā ražošana ES, līdz ar to palielinājās neto imports (un ES atkarība no fosilā kurināmā importa).

1. attēls. Aplēstie ES tēriņi par fosilā kurināmā importu

Avots: Komisijas aprēķins.

Visu fosilā kurināmā veidu (jo īpaši naftas) cenas ir kritušas. To veicināja piegādes palielinājums (ASV slānekļa nafta un gāze, Kanādas naftas smiltis, stabila ieguve *OPEC* valstīs, gāzes (tostarp *LNG*) un ogļu ieguves pieaugums pasaulē) un vājāks pieprasījums (lēnāka globālā izaugsme, jo īpaši Ķīnā, kā arī strukturālās pārmaiņas pieprasījuma pusē, piemēram, pieaugoša energoefektivitāte un alternatīvā kurināmā izmantošana mājokļu un transporta sektoros, ko sekmē uz ēku un automobiļu efektivitāti vērsta rīcībpolitika).

Tā kā ir samazinājusies importēto fosilo kurināmo mazumtirdzniecības cena, ir palielinājušies mājsaimniecību tīrie ienākumi. Līdzīgu efektu var novērot dažādos tautsaimniecības sektoros, piemēram, transporta sektorā un energoietilpīgās rūpniecības nozarēs. Laikā, kad ilgstoši ir vājināta ekonomikas izaugsme, tas ir sniedzis vienreizēju atspēriena iespēju ES ekonomikai, kas pēc aplēsēm radīja potenciālu IKP pieaugumu par 0,8 % 2015. gadā un par 0,5 % 2016. gadā⁴.

⁴ Eiropas Komisijas 2015. gada ziemas prognožu simulācijas.

2. Elektroenerģijas cenas Eiropā

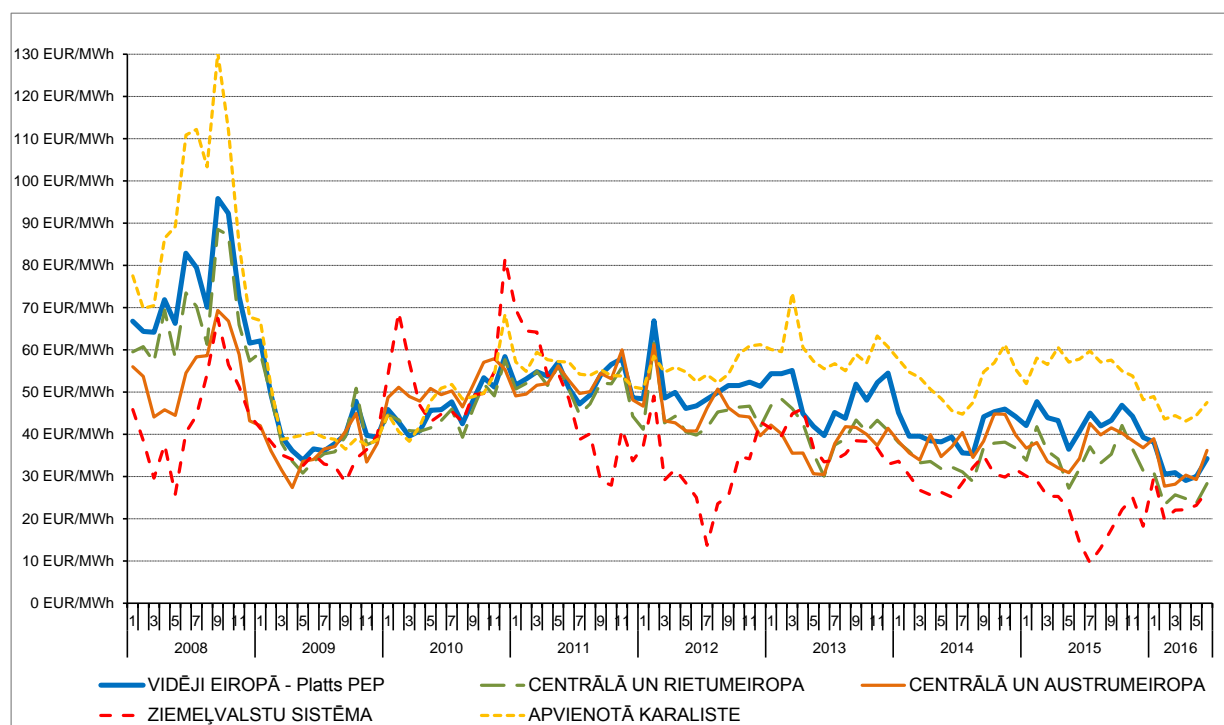
2.1. Vairumtirdzniecības cenas

Attīstoties iekšējam tirgum, Eiropas elektroenerģijas vairumtirdzniecības tirgos pēdējos gados ir notikušas būtiskas pārmaiņas. Elektroenerģijas vairumtirdzniecības apmaiņas tirgi ir izveidoti gandrīz visās dalībvalstīs, nodrošinot nākamās dienas, nākotnes un tekošās dienas tirdzniecību. Elastīgi un likvīdi tirgi ļauj efektīvāk saskaņot piedāvājumu un pieprasījumu, pazeminot elektroenerģijas ražošanas izmaksas un līdz ar to cenas. Šādiem apmaiņas darījumiem būtu jāietekmē arī divpusējas "ārpusbiržas" līguma cenas lielākajā daļā nobriedušo tirgu.

Pakāpeniski šie atsevišķie valstu vairumtirdzniecības tirgi apvienojas ar tuvējiem tirgiem, kas, palielinoties pārvades tīkla starpsavienojumu skaitam, rada likvidākus un efektīvākus tirgus.

Cenas nosaka dažādi faktori, tostarp kurināmā struktūra, pārrobežu starpsavienojumi, tirgus sasaiste, tirgus piegādātāju koncentrācija un laikapstākļi. Līdzīgi arī patērētāju un nozares pieprasījums, pieprasījuma pārvaldība, energoefektivitāte un laikapstākļi ietekmē tirgus "pieprasījuma pusi".

2. attēls. ES elektroenerģijas vairumtirdzniecības cenu tendences

Avots: Platts un Eiropas elektroenerģijas biržas.

Eiropas elektroenerģijas vairumtirdzniecības cenas savu maksimumu sasniedza 2008. gada 3. ceturksnī un, nerunājot par nelielu atgūšanos 2011. gadā, kopš tā laika visu laiku ir kritušās. Cenas ir kritušās gandrīz par 70 % kopš 2008. gada un par 55 % kopš 2011. gada⁵, un 2016. gadā sasniedza līmeņus, kas nebija pieredzēti 12 gadus.

Galvenie elektroenerģijas cenu virzītāji ir bijuši ogļu un gāzes cenu samazinājuma pārnese, kā arī citi faktori:

- ekonometriskā analīze rāda, ka fosilā kurināmā (ogļu, gāzes un naftas) īpatsvara palielinājums par 1 % elektroenerģijas ražošanas struktūrā palielina elektroenerģijas vairumtirdzniecības cenu par 0,20-1,30 EUR/MWh atkarībā no reģionālā tirgus;
- tirgus sasaiste: valstīs, kas iesaistījušās vienā vai vairākos sasaistītos apgabalos, ir labāka cenu konverģence ar tuvējiem tirgiem un zemākas cenu atšķirības;

⁵ Platts Eiropas vidējā svērtā elektroenerģijas cena.

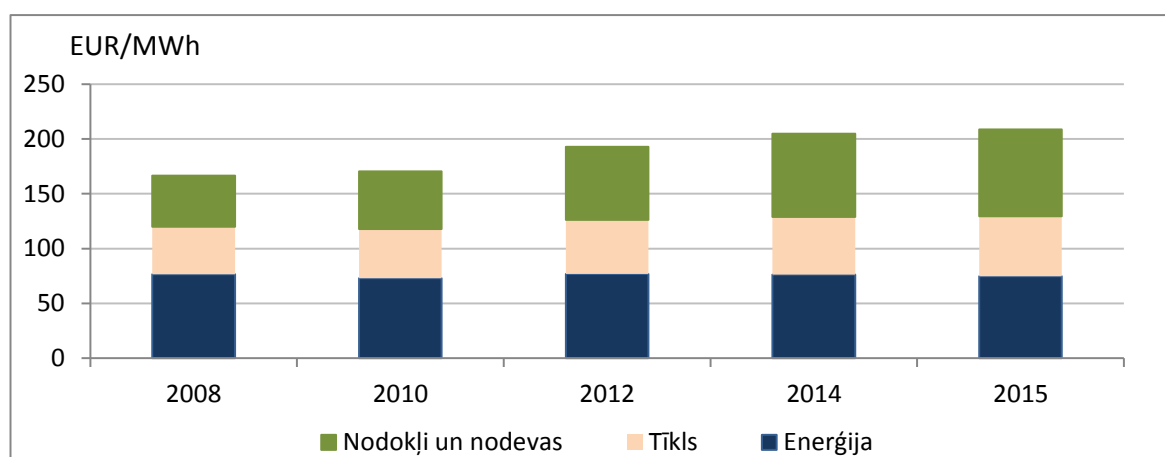
- pieaugoša starpsavienotāju jauda: tirgi, kuros ir <10 % savienojamība, saskārās ar nedaudz augstākām cenām nekā tirgi, kuros savienojamība ir >10 %. Tas liecina, cik svarīgi ir turpināt attīstīt elektroenerģijas iekšējo tirgu un pārrobežu savienojamību;
- vairākos tirgos, palielinoties zemu robežizmaksu saules un vēja elektroenerģijas izmantošanai, samazinās mazumtirdzniecības cenas. Ekonometriskā analīze rāda, ka katrs atjaunojamās enerģijas īpatsvara procentpunkta palielinājums ES vidēji samazina elektroenerģijas vairumtirdzniecības cenu par 0,40 EUR/MWh; faktiskais samazinājums ir atkarīgs no reģionālā tirgus un kurināmā avota, ko aizstāj ar atjaunojamo energoresursu enerģiju. Atjaunojamo energoresursu enerģijas ietekme ir lielāka (0,60-0,80 EUR/MWh) Ziemeļrietumeiropā, Baltijas valstīs un Eiropas centrālajā un austrumu daļā;
- zemāks pieprasījums, kas saistīts ar vājinātu ekonomikas izaugsmi, apvienojumā ar jaudas paplašināšanos vairākās valstīs ir radījis jaudas pārpalikumu; kā arī
- samazināts CO₂ kvotu pieprasījums un liels starptautisko kredītu (CDM) piedāvājums ir radījis lielu pārpalikumu emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas tirgū, kā rezultātā samazinājās CO₂ cenas, un šis samazinājums tika pārnesti uz vairumtirdzniecības cenām.

2.2. Elektroenerģijas mazumtirdzniecības cenas Eiropā

Pilnīgi konkurenciālos tirgos izmaiņām vairumtirdzniecības tirgos būtu jābūt ātri un pilnīgi jūtāmām mazumtirdzniecības tirgos. Tomēr Eiropā šo izmaiņu pārnesi ierobežo dažādi faktori⁶. Turklāt liela daļa mazumtirdzniecības cenu ir regulējuma rezultāts nodokļu un nodevu vai regulētu tīkla tarifu veidā.

Vidējā⁷ elektroenerģijas cena mājāsaimniecībām 2015. gadā bija 208,70 EUR/MWh. Pretēji vairumtirdzniecības cenām vidējā cena laikā no 2008. līdz 2015. gadam palielinājās par vidēji 3,2 % gadā. Lai labāk saprastu šīs tendences pamatā esošos virzītājspēkus, ir sīkāk jāizpēta dažādie cenas komponenti. 3. attēlā parādītas ES mājāsaimniecību elektroenerģijas vidējās svērtās cenas izmaiņas, sadalot trijos galvenajos komponentos (enerģija, tīkls, kā arī nodokļi un nodevas).

3. attēls. ES mājāsaimniecību elektroenerģijas vidējo mazumtirdzniecības cenu komponenti

Avots: dalībvalstis, Komisijas savāktie dati.

Enerģijas komponents (cenas daļa, ko maksā elektroenerģijas mazumtirgotājam) laikā no 2008. līdz 2015. gadam samazinājās par 15 %. Šī izmaiņa, kas salīdzinājumā ar lielajām izmaiņām vairumtirdzniecības cenās vērtējama kā maza, liecina, ka konkurence mazumtirdzniecības tirgos, iespējams, nav pilnīgi funkcionējoša. Analīze rāda, ka uz enerģijas komponenta pārnesi ietekmē konkurences pakāpe tirgū un tirgus cenu regulēšana. Regulētas mazumtirdzniecības cenas bija (loģiski) mazāk jutīgas (apjoma un ātruma ziņā) pret

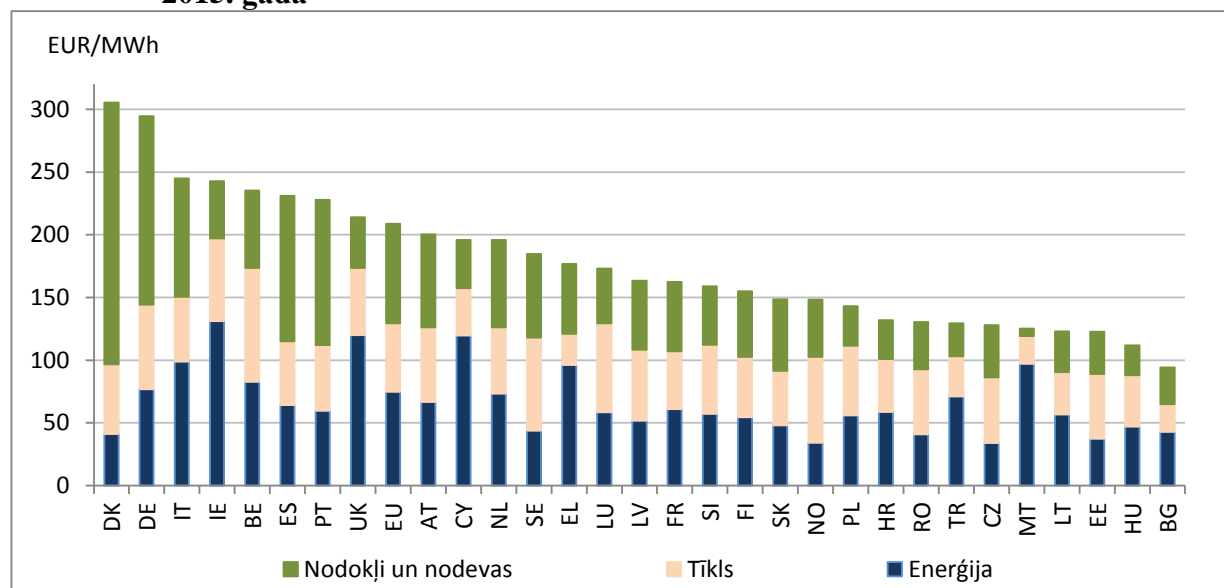
⁶ Piemēram, esošo tirgus dalībnieku ietekme tirgū, šķēršļi ienākšanai tirgū, administratīvi regulētas cenas.

⁷ Vidējās cenas attiecas uz ES-28 vidējām svērtajām cenām.

vairumtirdzniecības cenu samazinājumu. Turklāt apmērs, kādā šis enerģijas komponents atšķīrās starp dalībvalstīm, laikā no 2008. līdz 2015. gadam samazinājās par 19 %, kas norāda, ka iekšējā tirgus izveide ir ietekmējusi vairumtirdzniecības cenu konvergenci un to, kā šī konverģence ir tikusi tālākpārnesta uz mazumtirdzniecības cenām. Kopumā tas liecina, ka, lai gan ir notikusi zināma vairumtirdzniecības cenu izmaiņu pārnese, cenas enerģijas komponents iekšējā tirgū uz izmaiņām varētu reaģēt aktīvāk.

Tomēr, kā redzams 3. attēlā, citu komponentu gadījumā izmaiņas bija lielākas. Vidēji **tīkla komponents** gadā palielinājās par 3,3 %. Arī **nodokļu un nodevu komponents** pieauga ievērojami, proti, no 28 % līdz 38 % no vidējās cenas.

4. attēls. Valstu elektroenerģijas mazumtirdzniecības cenas mājāsaimniecībām 2015. gadā

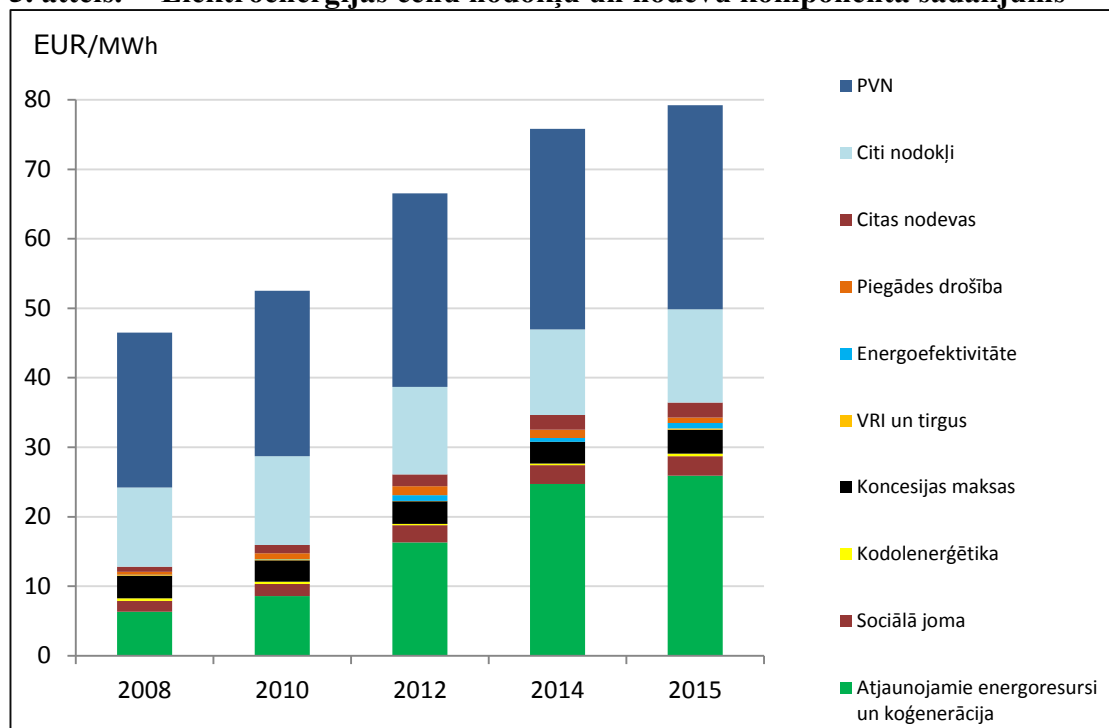

Avots: dalībvalstis, Komisijas savāktie dati.

Komisijas analizē nodokļu un nodevu komponents saskaldīts 10 apakškomponentos⁸, ar ko tā mēģina aptvert un konsekventi apstrādāt dažādos nodokļus un nodevas, ko dalībvalstis piemēro mājāsaimniecību elektroenerģijas cenām. Nodevas ir mērķiezīmētas, lai atbalstītu konkrētas rīcībpolitikas, taču tās neatspoguļo visus valdības izdevumus saistībā ar konkrēto rīcībpolitiku. Nodokļi parasti nav mērķiezīmēti konkrētām rīcībpolitikām.

⁸ 1. Atjaunojamo energoresursu enerģija un koģenerācija.
 2. Sociālā joma (mazaizsargāti patērētāji, sociālie tarifi, izolēto sistēmu tarifu izlīdzināšana, piegādes nodrošināšana galējā situācijā, pensiju fondi, nodarbinātības politika).
 3. Atbalsts kodolenerģētikas nozarei.
 4. Energoefektivitāte.
 5. Piegādes drošība (piegādes drošības rīcībpolitika, atbalsts vietējai elektroenerģijas ražošanai/kurināmā ieguvei, maksa par ārkārtas krājumiem).
 6. Koncesijas maksas (lielākoties par valsts zemes īpašumu aizņemšanu).
 7. VRI un tirgus (valsts regulatora vai tirgus operatora finansēšana).
 8. Citas nodevas (tostarp pētniecībai un izstrādei, deficīta anuitātes un sabiedriskās televīzijas maksa);
 9. PVN.
 10. Citi nodokļi (akcīzes nodokļi (dažas dalībvalstis tos norāda kā elektroenerģijas nodokli, dabasgāzes nodokli, enerģijas nodokli, enerģijas galapatēriņa nodokli, īpašo enerģijas nodokli, vides nodokli) un enerģijas sadales, pārvades un siltumnīcefekta gāzu emisijas nodokļi).

5. attēls. Elektroenerģijas cenu nodokļu un nodevu komponenta sadalījums

Avots: dalībvalstis, Komisijas savākie dati.

PVN ir lielākais apakškomponents, kas 2015. gadā veidoja 37 % no nodokļu un nodevu komponenta; salīdzinot ar 48 % 2008. gadā, tā īpatsvars ir samazinājies. Kā *ad valorem* nodoklim PVN ir priekšrocība, ka tas neslāpē vairumtirdzniecības cenas signālus mazumtirdzniecības cenās. Lielākais paziņotais apakškomponents, kas saistīts ar enerģētikas rīcībpolitiku, veidojas no nodevām, ar ko atbalsta "atjaunojamo energoresursu enerģiju un koģenerāciju". Tas 2015. gadā veidoja 33 % no kopējā komponenta; salīdzinot ar 14 % 2008. gadā, tā īpatsvars ir pieaudzis.

Šī ES mājsaimniecību vidējo cenu analīze neparāda milzīgās atšķirības starp ES valstīm. Cenu atšķirība starp vislētāko un visdārgāko valsti ir trīskārša. Dalībvalstu fiskālās vajadzības un ar rīcībpolitiku saistītās nodevas rada būtiskas nodokļu un nodevu īpatsvara atšķirības galīgajās cenās: attiecībā uz PVN un citiem nodokļiem šis īpatsvars variē no 59 % (DK) līdz 5 % (MT); atjaunojamo energoresursu un koģenerācijas nodevas vidēji veido 12 %⁹, bet variē no 22–23 % (PT, DE) līdz 0–2 % (HU, IE).

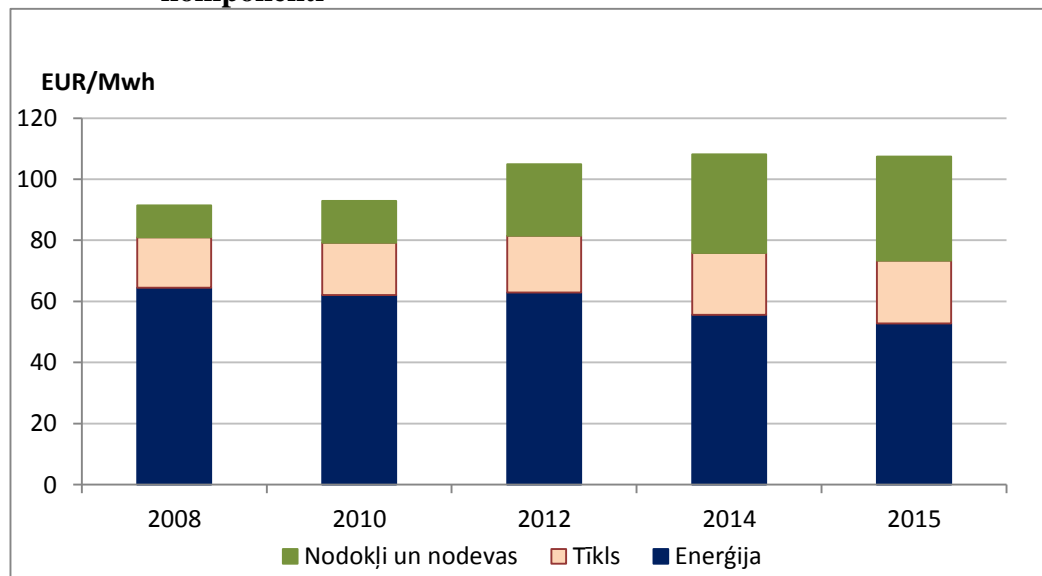
Elektroenerģijas cenu rādītāji rūpniecības nozarē¹⁰ uzrāda mazāku pieaugumu — ES vidējais rādītājs 2008.–2015. gadā pieauga no 0,8 % līdz 3,1 %¹¹ gadā. 6. attēlā izmantota reprezentatīva rūpnieciskā patēriņa grupa (2000–20 000 MWh/gadā). Lielie enerģijas patērētāji, tostarp energoietilpīgo nozaru uzņēmumi, dažos gadījumos enerģiju ražo paši, tiem ir ilgtermiņa energoapgādes līgumi vai arī tie bieži vien maksā zemākus tīkla tarifus, nodokļus un nodevas, kā rezultātā cenas var būt par 50 % zemākas nekā citiem rūpnieciskajiem patērētājiem tajā pašā valstī.

⁹ 2015. gadā 28 % no ES elektroenerģijas saražoja no atjaunojamiem energoresursiem.

¹⁰ Rūpniecisko patērētāju gadījumā galīgajās mazumtirdzniecības cenās nav iekļauts PVN, jo tas ir atmaksājams.

¹¹ Rūpniecības nozarē cenas lielajiem enerģijas patērētājiem (70 000–150 000 MWh/gadā; t. i., Eurostat IF patēriņa grupā) palielinājās par 0,8 % gadā; vidējiem patērētājiem (2000–20 000 MWh/gadā; t. i., ID grupā) par 2,3 % gadā un mazajiem patērētājiem (20–500 MWh/gadā; t. i., IB grupā) par 3,1 % gadā. Agregētie dati neatspoguļo visas cenu izmaiņas atsevišķiem uzņēmumiem.

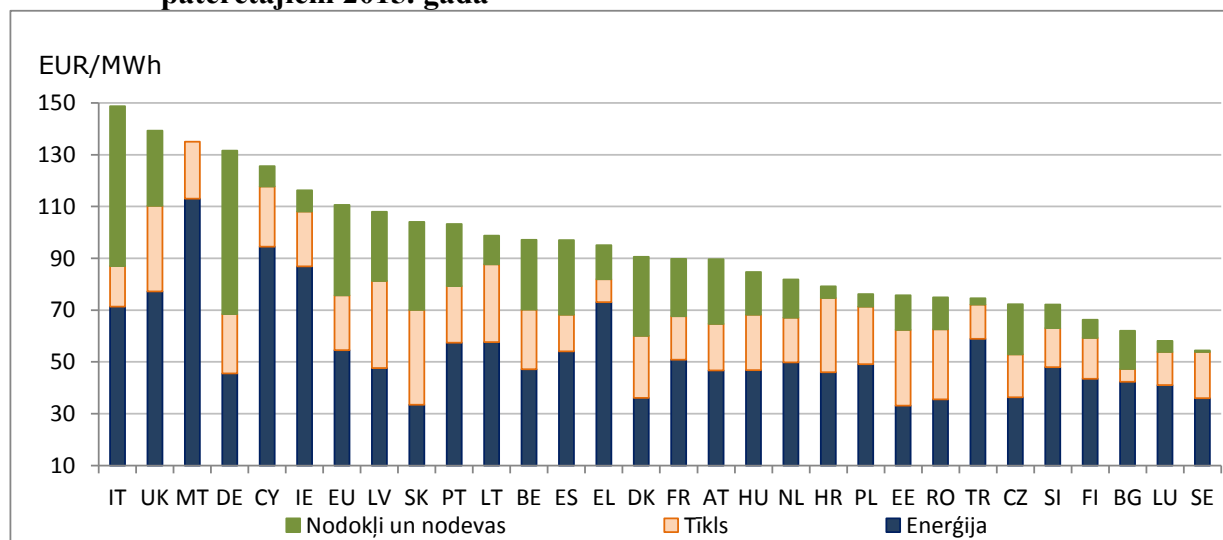
6. attēls. ES rūpniecisko patērētāju elektroenerģijas vidējo mazumtirdzniecības cenu komponenti

Avots: dalībvalstis, Komisijas savāktie dati.

Līdzīgi kā mājāsaimniecību elektroenerģijas cenu gadījumā arī šeit ir būtiskas atšķirības dalībvalstu starpā (cenu atšķirības koeficients 2,75).

7. attēls. Elektroenerģijas vidējās mazumtirdzniecības cenas rūpnieciskajiem patērētājiem 2015. gadā

Avots: dalībvalstis, Komisijas savākie dati.

Enerģijas komponents elektroenerģijas vidējās cenās rūpnieciskajiem patērētājiem laikā no 2008. līdz 2015. gadam kritās par 2,8 % gadā. Saruka arī šā komponenta atšķirības starp dalībvalstīm (par 12 %). Šī daļējā cenu konverģence nozīmē, ka ES enerģētikas rīcībpolitikām, kuras veicina konkurences pieaugumu, kas izriet no tirgus sasaistes un pārrobežu tirdzniecības, ir pozitīva ietekme. Tomēr septiņas dalībvalstis¹² minētajā laikposmā faktiski piedzīvoja enerģijas komponenta *kāpumu*, kas dažos gadījumos varētu liecināt par nepietiekamu cenu konkurenci mazumtirdzniecības līmenī, proti, piegādātāji tādējādi var izvairīties no vairumtirdzniecības cenu samazinājuma pārnesanas uz mazumtirdzniecības cenām.

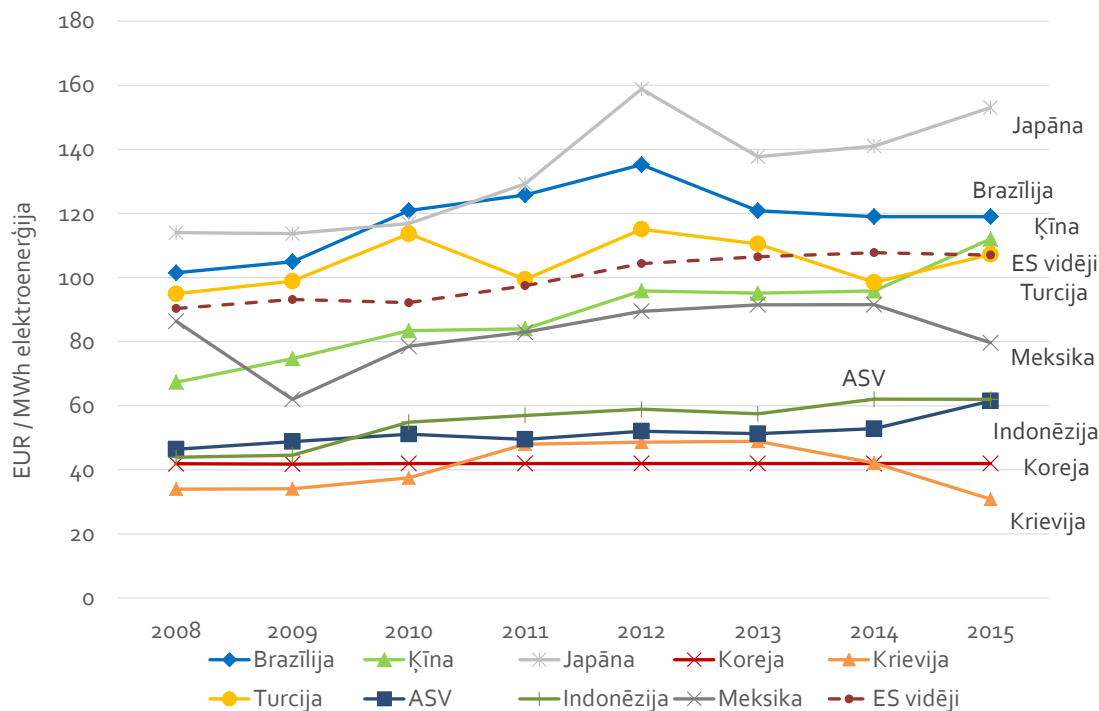
Rūpnieciskajiem patērētājiem noteiktās cenas **tīkla komponents** minētajā laikposmā pieauga par 3,2 % gadā, un būtiski palielinājās **nodokļu un nodevu komponenta** īpatsvars — no 12 % līdz 32 % no cenas. Vidēji gandrīz divas trešdaļas no tīkla cenas komponenta ir attiecināmas uz sadales tīkliem, bet dati joprojām ir nepārliciecināmi, pamatojoties uz dalībvalstu atšķirīgajām aprēķina metodēm. Līdzīgi kā mājāsaimniecībām noteikto cenu gadījumā nodokļu un nodevu komponents rūpniecisko patērētāju datos tika saskaldīts apakškomponentos⁷. Tā kā dažus apakškomponentus (PVN un dažus citus nodokļus) rūpniecības nozarei atmaksā, šis komponents joprojām ir ievērojami zemāks nekā mājāsaimniecībām: rūpnieciskie patērētāji maksā 34 EUR/MWh un mājāsaimniecības maksā 79 EUR/MWh.

¹² HR, FR, IE, LV, PL, PT un UK.

Starptautiskās elektroenerģijas cenas

Lai gan ir skaidrs, ka ES rūpniecisko patērētāju maksātās elektroenerģijas cenas dažādās dalībvalstīs un sektoros būtiski atšķiras, ir svarīgi atzīmēt arī dažādās vidējās cenas tendences pasaulē.

8. attēls. Elektroenerģijas vidējās cenas rūpnieciskajiem patērētājiem ES un svarīgāko tirdzniecības partneru valstīs

Avots: Brazīlijas Kalnrūpniecības un enerģētikas ministrija, Ķīnas Cenu monitoringa centrs, NDRC, Indonēzijas Valsts elektroenerģijas uzņēmums, Krievijas Federālais valsts statistikas dienests; ASV Enerģētikas informācijas pārvaldes (EIA) dati par Turciju, Dienvidkoreju, Japānu, ASV un Meksiku.

Analīze rāda, ka ES elektroenerģijas vidējās cenas rūpnieciskajiem patērētājiem ir ievērojami zemākas nekā Japānā, vairāk vai mazāk līdzīgas kā Brazīlijā, Ķīnā un Turcijā un augstākas nekā Korejā, ASV, Krievijā un Indonēzijā. Laikā no 2008. līdz 2015. gadam ES cenas palielinājās par 17 %, bet cenu pieaugums bija ievērojami augstāks Ķīnā (66 %), Indonēzijā (41 %), Japānā (34 %) un ASV (32 %). Analīzē iekļauta valūtas maiņas kursa ietekme, kas dažos gadījumos ir būtiska (piemēram, juana vērtības novērtējums izskaidro palielinājumu attiecībā uz Ķīnu; valsts valūtā cenas pieauga pavisam nedaudz). 1. tabulā parādītas ES un tās tirdzniecības partneru cenu attiecības izmaiņas.

1. tabula. ES elektroenerģijas cenas rūpnieciskajiem patērētājiem salīdzinājumā ar citām valstīm

Gads	ASV	Japāna	Brazīlija	Ķīna	Turcija	Krievija
2012	2,2	0,4	0,8	1,1	0,9	2,1
2013	1,9	0,4	0,9	1,1	1,0	2,2
2014	1,3	0,4	0,8	1,1	1,1	2,6
2015	1,7	0,5	n. p.	1,0	1,0	3,5

Avots: EIA, Platts, Brazīlijas Kalnrūpniecības un enerģētikas ministrija, Ķīnas Cenu monitoringa centrs, Krievijas Federālais valsts statistikas dienests.

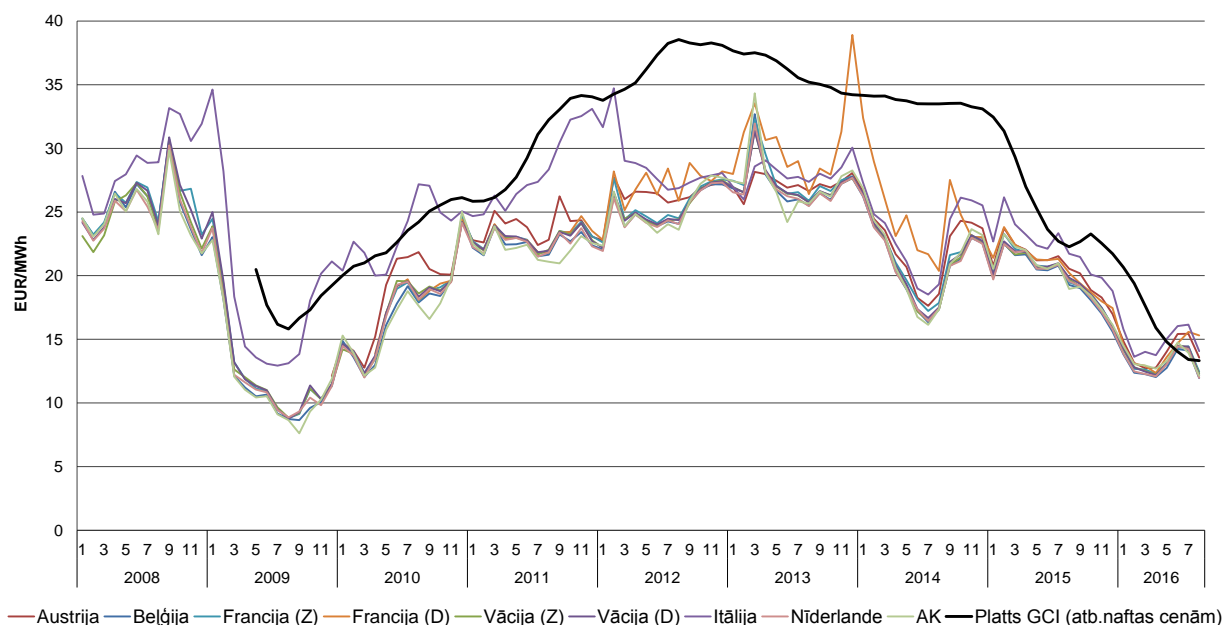
Piemēram, ES cenas no ASV cenām atšķiras 2,2 reizes un šobrīd atšķirība ir nokritusies līdz 1,7 reizēm.

3. Gāzes cenas Eiropā

Gāze veido 23 % no ES primārās enerģijas patēriņa. Ar to saražo 15 % no mūsu elektroenerģijas, un tā apmierina gandrīz trešdaļu no mūsu mājsaimniecību un rūpniecības

nozāres galīgajām vajadzībām pēc enerģijas. Vienlaikus ES arvien vairāk jāimportē gāze¹³ no ierobežota piegādātāju loka. Šā iemesla dēļ cenas ir vēl vairāk pakļautas globālajām tendencēm, un pienācīgi funkcionējoši tirgi un infrastruktūra tādējādi ir kļuvuši vēl svarīgāki.

9. attēls. ES gāzes vairumtirdzniecības cenu tendences

Avots: Platts.

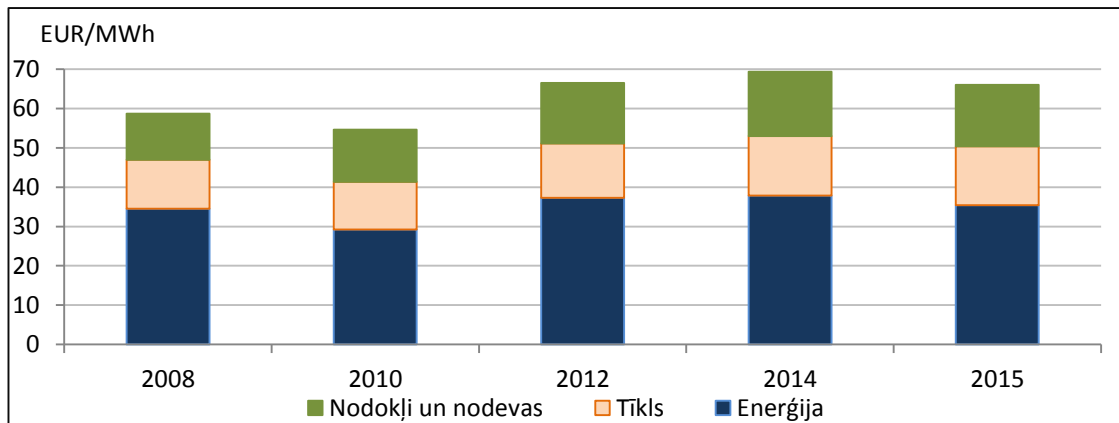
ES gāzes vairumtirdzniecības cenas palielinājās līdz 2013. gadam, bet kopš tā laika ir kritušas par vairāk nekā 50 %. Vairāk nekā elektroenerģijas gadījumā nesenos skaidri redzamos gāzes vairumtirdzniecības cenu kritumus Eiropā ietekmē norises pasaulē. Vājš globālais pieprasījums, kas izriet no lēnas ekonomikas atveseļošanās, kā arī konkrētu Japānas atomelektrostaciju atkārtota palaišana, atbilstoši (krītošām) naftas cenām indeksēti gāzes līgumi un ievērojams LNG piegādes palielinājums radīja lejupvērstu spiedienu un izraisīja gāzes vairumtirdzniecības cenu konvergenci.

Gāzes mazumtirdzniecības cenas Eiropā

ES gāzes cenas mājāsaimniecībām kopš 2008. gada ir palielinājušās par gandrīz 2 % gadā. Minētajā laikposmā cenas ir būtiski izlīdzinājušās, bet augstākās cenas (SE) joprojām gandrīz četras reizes pārsniedz zemākās (RO).

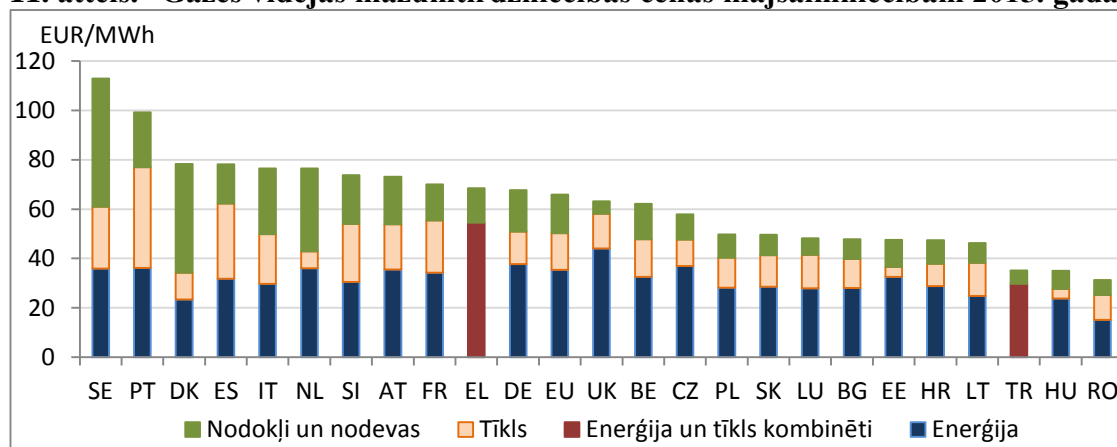
¹³ 2015. gadā importētā gāze veidoja 69 %.

10. attēls. ES mājsaimniecību gāzes vidējo mazumtirdzniecības cenu komponenti

Avots: dalībvalstis, Komisijas savākie dati.

11. attēls. Gāzes vidējās mazumtirdzniecības cenas mājāsaimniecībām 2015. gadā

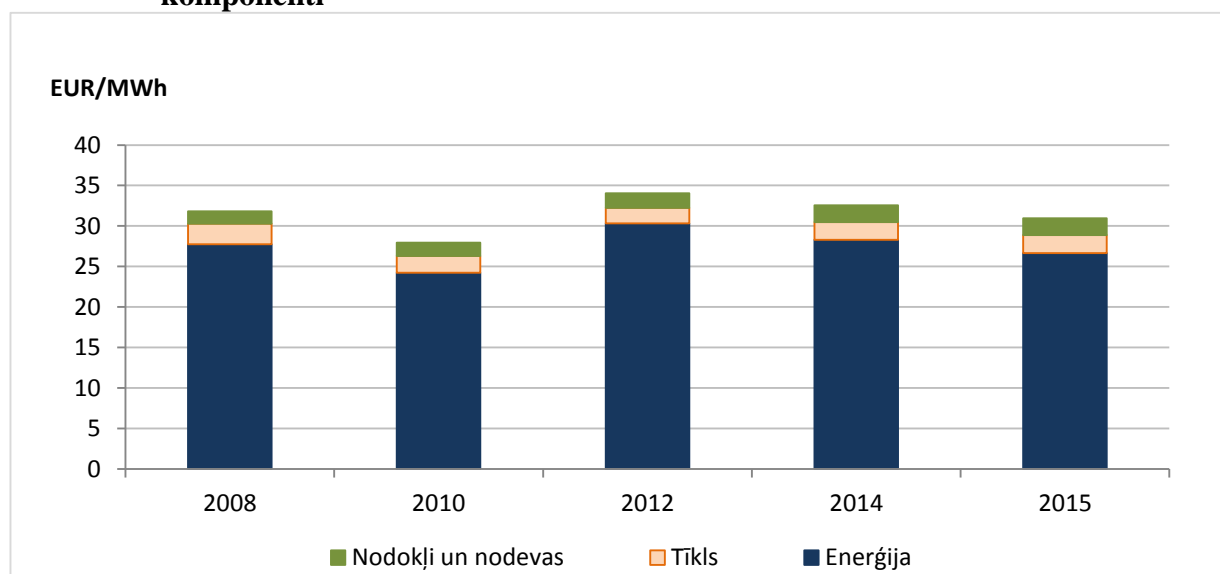

Avots: dalībvalstis, Komisijas datu apkopojums.

Enerģijas komponents laikā no 2008. līdz 2015. gadam palielinājās par 0,3 % gadā, lai gan minētajā laikposmā bija vērojamas svārstības. **Tīkla komponents** palielinājās par 2,5 % gadā, būtiski sekmējot vispārējo cenu palielinājumu mājāsaimniecībām. **Nodokļu un nodevu komponents** palielinājās par 4,2 % gadā, sasniedzot 15,60 EUR/MWh. Šā pēdējā komponenta palielinājumu galvenokārt noteica vispārējie nodokļi. (Apakškomponenti nav būtiski un ir apskatīti dienestu darba dokumentā.)

Gāzes cenas lielajiem rūpnieciskajiem¹⁴ patērētājiem 2015. gadā bija zemākas nekā 2008. gada cenas. Enerģijas komponents joprojām bija vislielākais komponents un līdz ar to visredzamākais cenu virzītājs. Nodokļu un nodevu ietekme ir zema — tie veido tikai 8 % no cenas. Gāzes cenas rūpnieciskajiem patērētājiem nosaka drīzāk starptautiskās izejvielu cenas, nevis ļoti atšķirīgie valstu nodokļi un nodevas, līdz ar to cenas lielajiem rūpnieciskajiem patērētājiem Eiropā uzrāda salīdzinoši mazas atšķirības. Cenu struktūra lielajiem rūpnieciskajiem patērētājiem laika gaitā saglabājās ļoti stabila. Rūpniecisko patērētāju maksātā gāzes cena uzrāda vislielāko vairumtirdzniecības cenu izmaiņu pārnesi un mazumtirdzniecības cenām, un valstu tirgos kopš 2008. gada tā ir izlīdzinājusies par 58 %, kas liecina, ka ES gāzes tirgi ir integrētāki un konkurētspējīgāki kā vēl nekad.

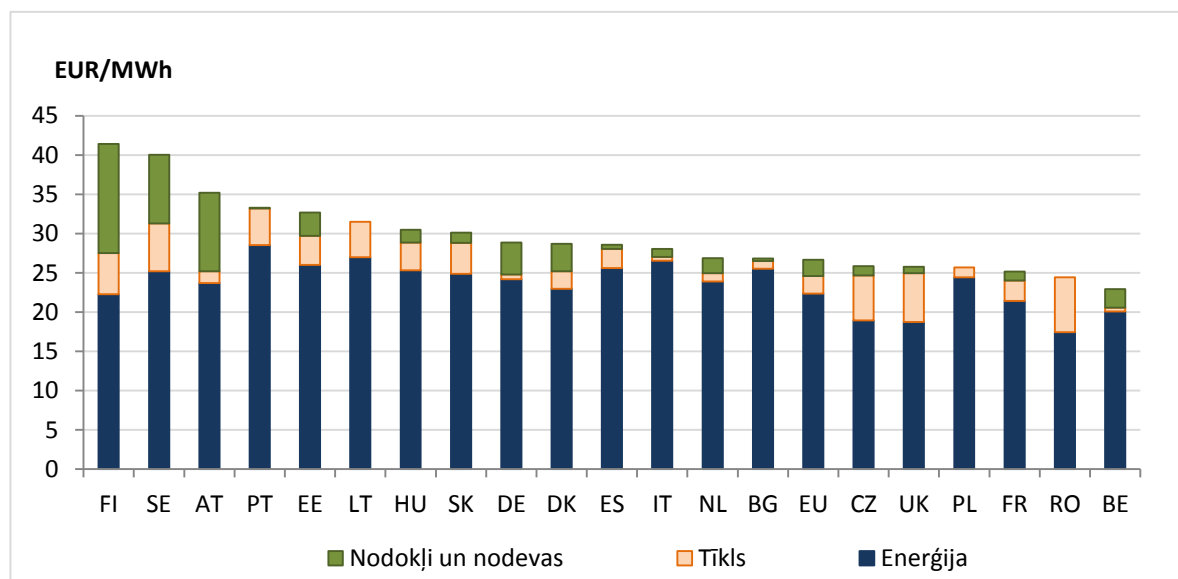
12. attēls. ES lielo rūpniecisko patērētāju gāzes vidējo mazumtirdzniecības cenu komponenti

Avots: dalībvalstis, Komisijas savākie dati.

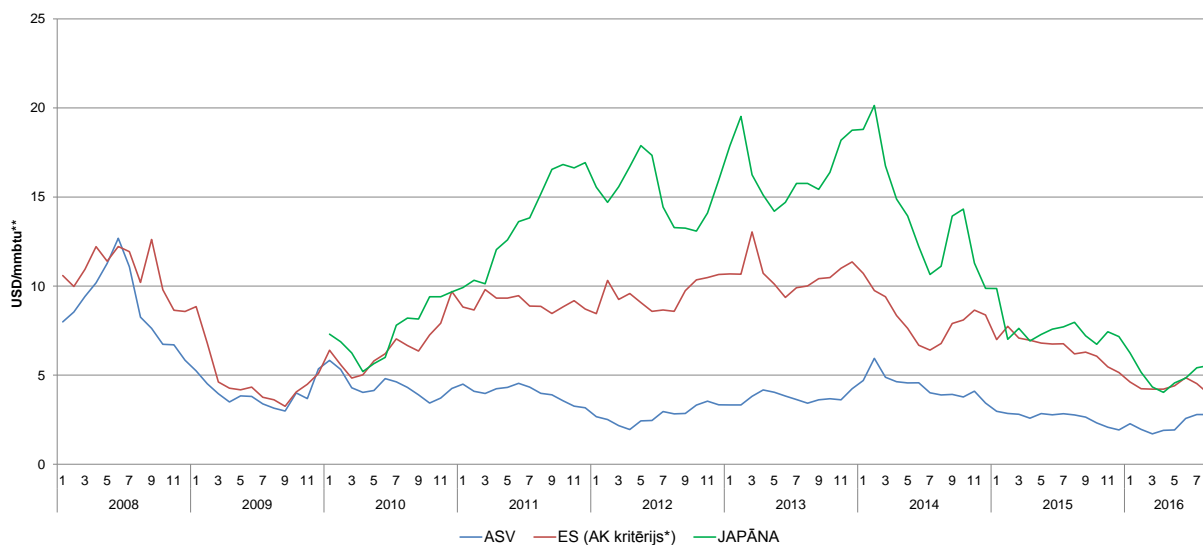
¹⁴ Attiecas uz rūpnieciskajiem patērētājiem, kuru gada patēriņš ir 1–4 miljoni GJ (grupa I5).

13. attēls. Gāzes vidējās mazumtirdzniecības cenas lielajiem rūpnieciskajiem patērētājiem 2015. gadā

Avots: dalībvalstis, Komisijas savāktie dati.

14. attēls. Starptautiskās gāzes cenas

* Cena AK gāzes mezglā (NBP) tiek plaši izmantota kā Eiropas vairumtirdzniecības gāzes tirgus rādītājs.

**mmbtu nozīmē miljonus britu siltumvienību

Avots: Platts, ThomsonReuters.

Starptautiskās gāzes cenas uzrādīja izteiktu konvergenci 2014. gadā un 2015. gada sākumā. ES un ASV gāzes cenu attiecība pēdējo divu gadu laikā ir uzrādījusi pozitīvas izmaiņas. ES gāzes cenas 2015. gadā bija vidēji 2,5 reizes lielākas nekā ASV cenas, turpretī 2012. gadā — 3 līdz 5 reizes. To noteikuši tādi faktori kā gāzes piegāžu pieaugums pasaulē un Eiropas piekļuve LNG, vājāks pieprasījums Eiropā un Āzijā un atbilstoši naftas cenām indeksētas gāzes cenas. Āzijas LNG cenas 2014. gadā ievērojami samazinājās, 2015. gada sākumā izlīdzinoties ar Eiropas cenām.

2. tabula. ES gāzes cenas rūpnieciskajiem patērētājiem salīdzinājumā ar citām valstīm

Gads	ASV	Japāna	Krievija	Ķīna	Brazīlija	Turcija
2012	3,3	0,6	4,0	1,0	1,0	1,2
2013	2,7	0,6	4,1	1,0	0,8	1,2
2014	1,9	0,6	4,3	0,9	0,9	1,3
2015	2,5	0,9	5,1	0,7	n. p.	1,2

Avots: EIA, Platts, Brazīlijas Kalnrūpniecības un enerģētikas ministrija, Ķīnas Cenu monitoringa centrs, Krievijas Federālais valsts statistikas dienests. Attiecībā uz ASV un Japānu dati par vairumtirdzniecības un LNG importa cenām ir salīdzināti ar Rietumeiropas LNG importa cenām. Piemēram, ES cenas bija 3,3 reizes lielākas par ASV cenām, taču šobrīd ir nokritušas līdz 2,5 reizēm no ASV cenām.

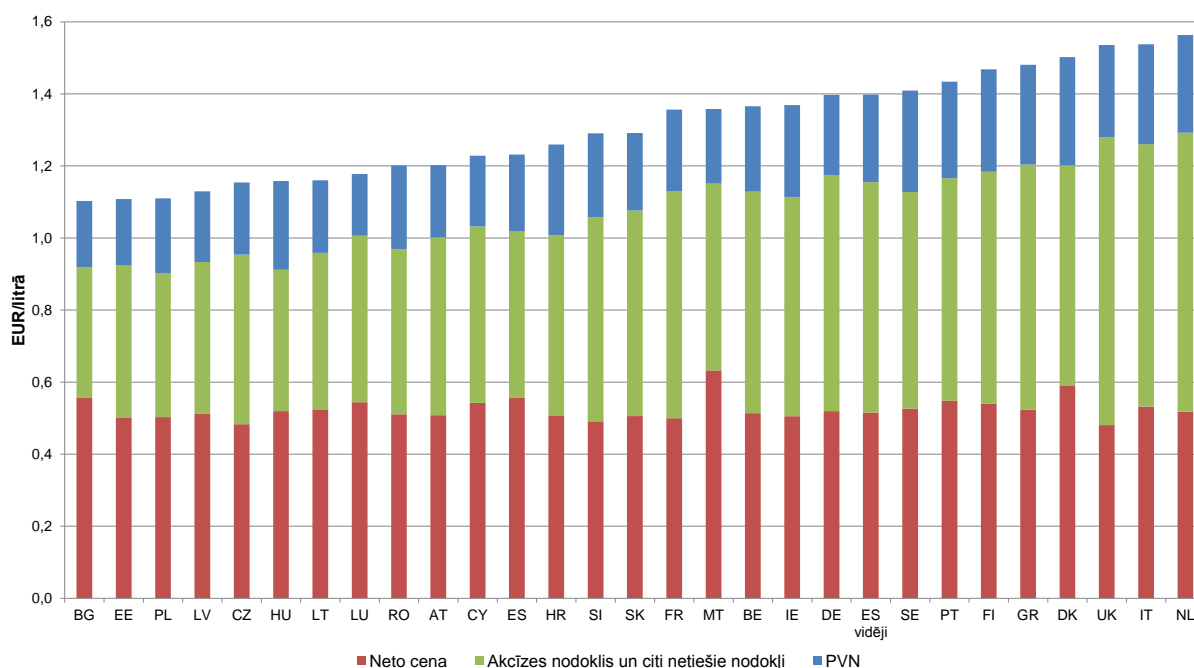
4. Naftas produktu cenas Eiropā

Kopš 2014. gada vidus vāja pieprasījuma un stabila piegāžu pieauguma ietekmē jēlnaftas cenas samazinās. No maksimumpunkta 115 USD par barelu 2014. gada jūnijā *Brent* jēlnaftas cena 2016. gada 20. janvārī nokritās līdz 26 USD par barelu, sasniedzot zemāko punktu kopš 2003. gada. Tas nozīmē, ka 19 mēnešu laikā cena samazinājās par 77 %. Līdz 2016. gada jūnijam cenas bija pakāpušās līdz 50 USD par barelu, un kopš tā laika svārstās diapazonā no 40 līdz 50 USD par barelu.

Naftas cenu straujais kritums ir bijis jūtams mazumtirdzniecības tirgos, bet šīs pārneses ietekmi mazināja euro vērtības krišanās un akcīzes nodokļi par naftas produktiem, kas veido lielu daļu no patēriņa cenas. Tomēr benzīna un dīzeļdegvielas patēriņa cenas (ieskaitot nodokļus un nodevas) samazinājās attiecīgi par 24 % un 28 % laikā no 2014. gada jūnija beigām līdz 2016. gada februāra vidum, kad mazumtirdzniecības cenas sasniedza viszemāko punktu un Eiropas degvielas patēriņa cenas bija zemākajā līmenī kopš 2009. gada.

Nodokļi un nodevas par benzīnu un autotransporta dīzeļdegvielu ir augsti, bet laika gaitā ir nedaudz mainījušies. ES Enerģijas nodokļu direktīvā¹⁵ noteiktas minimālās akcīzes nodokļa likmes, bet gandrīz visas dalībvalstis izvēlas noteikt augstākas likmes. Akcīzes nodokļi par benzīnu ir diapazonā no 0,36 EUR par litru Bulgārijā (minimālā likme) līdz 0,77 EUR par litru Nīderlandē. Vidisku, ekonomisku un fiskālu apsvērumu dēļ benzīns un dīzeļdegviela dalībvalstīs veido nozīmīgu nodokļu bāzi. 2015. gadā nodokļi veidoja 63 % no benzīna vidējās mazumtirdzniecības cenas un 57 % no dīzeļdegvielas cenas.

15. attēls. Benzīna cenu sadalījums pa dalībvalstīm (2015)

Avots: Eiropas Komisija.

5. Enerģijas izmaksas Eiropā

No iepriekšminētā izklāsta ir skaidrs, ka vairumtirdzniecības cenas par elektroenerģiju, gāzi un naftu ir samazinājušās vairāku faktoru dēļ (piem., piegāžu pieaugums un samazināts pieprasījums). Tā rezultātā ir kritušās naftas produktu mazumtirdzniecības cenas. Tomēr

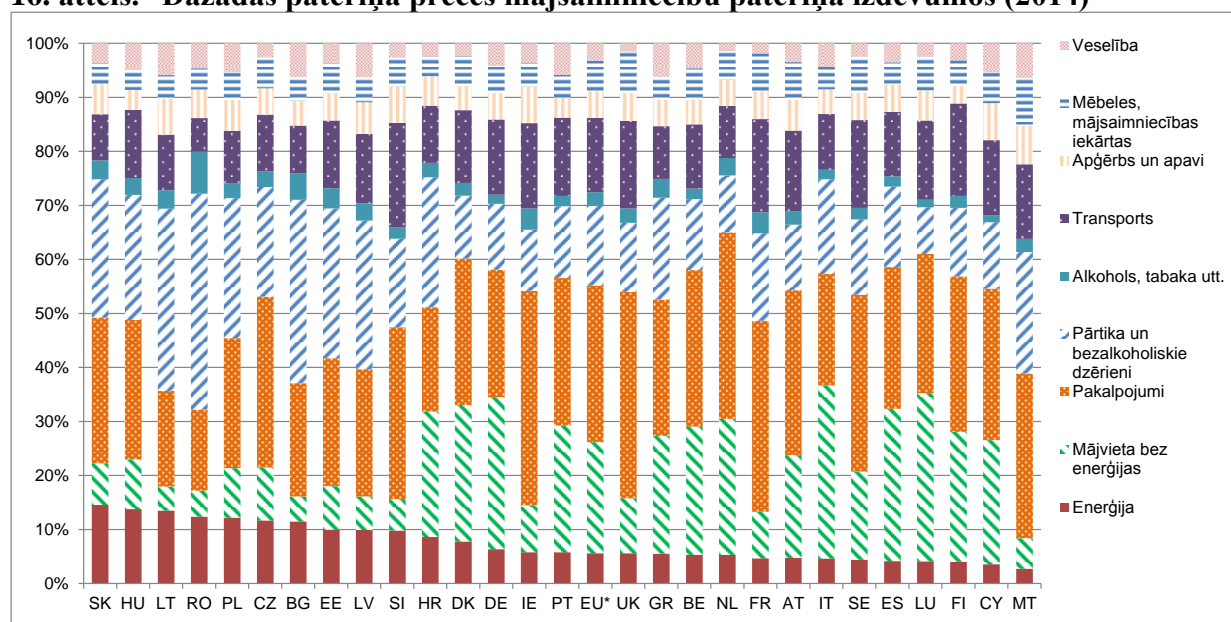
¹⁵ Padomes 2003. gada 27. oktobra Direktīva 2003/96/EK, kas pārkārto Kopienas noteikumus par nodokļu uzlikšanu energoproduktiem un elektroenerģijai (OV L 283, 31.10.2003., 51. lpp.).

elektroenerģijas un gāzes mazumtirdzniecības cenas saglabājās stabilas vai nedaudz palielinājās, jo augošas tīkla izmaksas, nodokļi un nodevas ir absorbējuši minētos kritumus vairumtirdzniecības cenās. Šādas cenu tendences savienojumā ar enerģijas *patēriņu* ir svarīgas, lai novērtētu ietekmi uz mājsaimniecību un rūpniecības nozares enerģijas izmaksām.

5.1. Mājsaimniecību izdevumi par enerģiju

Kas attiecas uz mājsaimniecībām, kopš 2008. gada elektroenerģijas, gāzes un krāšņu kurināmā enerģijas galapatēriņš ir palielinājies vai tikai nedaudz samazinājies. Tomēr elektroenerģijas un gāzes mazumtirdzniecības cenu kāpums nozīmēja, ka ES mājsaimniecību izdevumi par enerģiju (izņemot transportu (nafta), par ko ziņots atsevišķi) pieauga no 5,3 % no mājsaimniecību izdevumiem 2008. gadā līdz 5,8 % 2014. gadā. Vienlaikus krītošās naftas produktu mazumtirdzniecības cenas veicināja izdevumu samazināšanos par degvielu — kritums no 4,3 % līdz 3,9 % no mājsaimniecību izdevumiem.

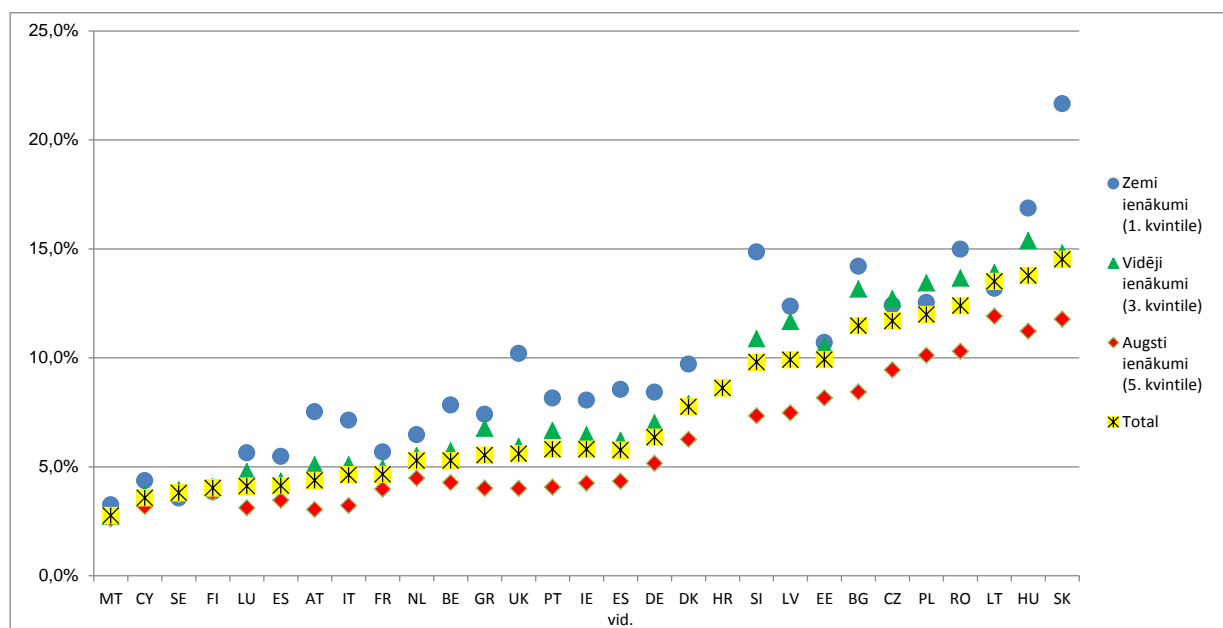
16. attēls. Dažādas patēriņa preces mājsaimniecību patēriņa izdevumos (2014)

Avots: Eiropas Komisija, valstu statistikas iestādes un pašu aprēķini.

Mājsaimniecību vidējie enerģijas izdevumi (neskaitot transporta izdevumus) neatklāj plašās atšķirības starp dalībvalstīm (pārtikušākām un mazāk pārtikušām, ar siltāku vai aukstāku klimatu) un starp dažādām ienākumu līmeņu grupām dalībvalstīs. Enerģijas izdevumu īpatsvars variē no 3 % Maltā līdz 14,5 % Slovākijā. Dažādu mājsaimniecības veidu analīze uzskatāmi parāda, ka nabadzīgākas mājsaimniecības par enerģiju izdod lielāku savu ienākumu daļu nekā turīgākas mājsaimniecības.

17. attēls. Enerģijas izdevumu īpatsvars mājsaimniecībās pa ienākumu grupām (2014)

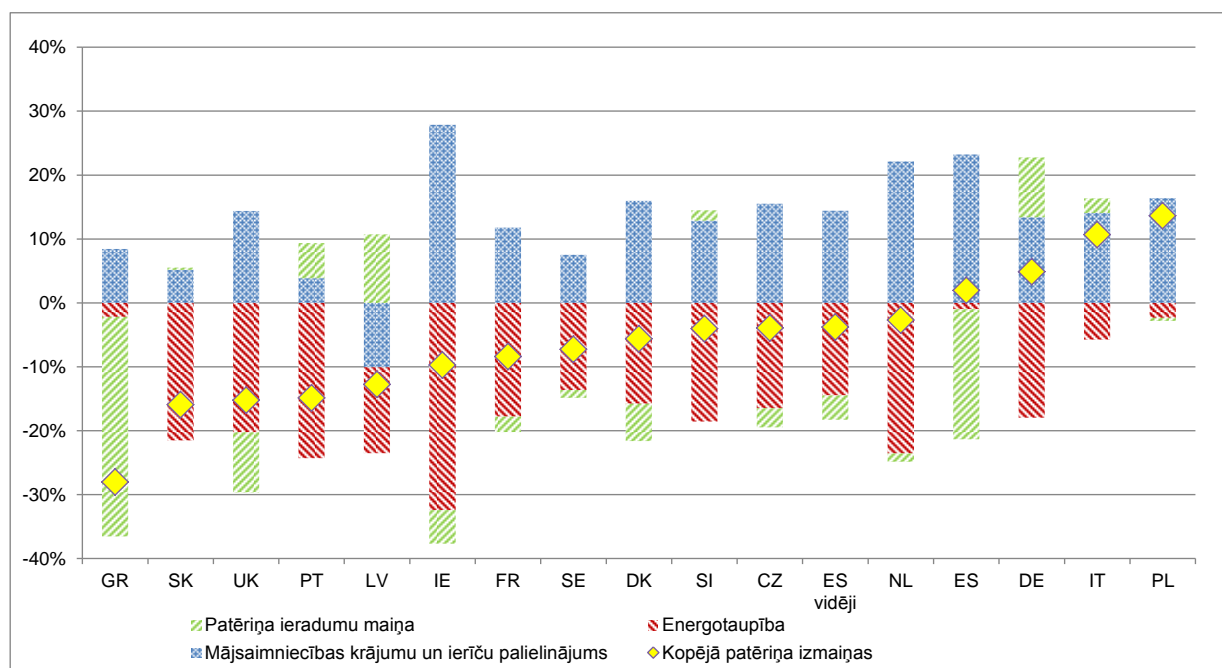

Avots: Eiropas Komisija, valstu statistikas iestādes un pašu aprēķini.

Mājsaimniecībās enerģijas izdevumu īpatsvars veido vidēji 8,6 % nabadzīgākajām mājsaimniecībām (salīdzinājumam 2004. gadā — 5,7 %), 6,2 % mājsaimniecībām ar vidējiem ienākumiem un 4,3 % mājsaimniecībām ar augstiem ienākumiem. Tas uzskatāmi parāda, ka it sevišķi vājas ekonomiskās izaugsmes apstākļos mazaizsargātus patērētājus cenu pieaugums skar salīdzinoši vairāk nekā vidusmēra mājsaimniecību, kas nozīmē, ka enerģētiskās nabadzības novēršanai ir vajadzīgi uz mazaizsargātiem patērētājiem orientēti sociālie pasākumi.

Analīze arī rāda, ka dažās dalībvalstīs mājsaimniecības ir reaģējušas uz enerģijas cenu un izmaksu kāpumu, samazinot savu enerģijas patēriņu (sk. 18. attēlu). ES mājsaimniecību enerģijas patēriņš (neskaitot transportu) apskatītajā laikposmā samazinājās aptuveni par 4 %, neraugoties uz mājsaimniecību skaita un lieluma pieaugumu. To galvenokārt veicinājusi energotaupība. Daudzos gadījumos tas ir mājokļu energoefektivitātes uzlabojumu rezultāts, bet dažās valstīs patēriņa krasais samazinājums varētu būt skaidrojams ar ierobežotu pirktspēju.

18. attēls. Enerģijas patēriņa izmaiņas dažās dalībvalstīs (2004–2013)

Avots: ODYSSEE datubāze.

5.2. Rūpniecības nozares enerģijas izmaksas

Pēdējo gadu enerģijas cenu izmaiņas nav palielinājušas enerģijas izmaksu īpatsvaru Eiropas uzņēmumu ražošanas izmaksās, un tas nepārsniedz 2 %. Tomēr, lai samazinātu enerģijas izmaksas rūpniecības nozarei, lielākā daļa dalībvalstu valdību nodrošina subsīdijas, piešķirot atbrīvojumus un nosakot enerģijas nodokļu un nodevu (piem., atjaunojamās enerģijas vai energoefektivitātes nodevu vai tīkla tarifu) samazinājumus. Atkarībā no uzņēmuma raksturlielumiem un dalībvalsts, kurā tas reģistrēts, tā maksātās enerģijas cenas var būt par 50 % zemākas nekā citam uzņēmumam tajā pašā sektorā.

Tomēr dažās rūpniecības nozarēs, kurās enerģijas izmaksas ir ievērojamākas un starptautiskā konkurence ir sīva, enerģijas izmaksas ir jāizvērtē daudz uzmanīgāk. Tās ir energoietilpīgas rūpniecības nozares ar visai lielu ekonomisko nozīmi un pakļautību tirdzniecības riskiem (nozares, kurās enerģijas izmaksas sasniedz vismaz 3 % no kopējām ražošanas izmaksām un dažos gadījumos vidēji 40 % vai vēl vairāk). Komisijas vajadzībām veiktā analīze rāda, ka 14 atlasītajos sektoros enerģijas izmaksu īpatsvars un absolūtās enerģijas izmaksas laikā no 2008. līdz 2013. gadam lielākajā daļā gadījumu kritās. Tas ir saistīts ar enerģijas cenu kritumu, nodokļu atbrīvojumiem un nodokļu samazinājumiem, mazāku enerģijas patēriņu sakarā ar mazākiem ražošanas apjomiem, pāreju uz mazāk energoietilpīgu ražojumu ražošanu, energoefektivitātes pasākumu veikšanu un citu ražošanas izmaksu faktoru lēnāku samazināšanos.

Enerģijas izmaksu salīdzinājums starptautiskā mērogā

Eiropas tautsaimniecība kopumā nav ļoti energoietilpīga tautsaimniecība. Gadu desmitiem ES ir nodarbojusies ar tautsaimniecības pārstrukturēšanu, reaģējot uz izmaiņām vietējos un globālajos tirgos un pieprasījumu pēc dažādām precēm un, arvien vairāk, pakalpojumiem. Pārstrukturēšanu noteikusi arī mainīgā resursu pieejamība, cenu signāli un tehnoloģiskie jaunieviešumi. Tomēr, kā izklāstīts iepriekš, dažas energoietilpīgās nozares ir pakļautas starptautiskajai konkurencei. Šā iemesla dēļ ir svarīgi novērtēt, kā izmaiņas enerģijas cenās un izmaksās ES mijiedarbojas ar starptautiskajām norisēm.

Kā konstatēts iepriekšējās sadaļās, ES elektroenerģijas un gāzes vidējo cenu pieaugums rūpnieciskajiem patērētājiem laikā no 2008. līdz 2015. gadam bijis salīdzinoši mērens, kamēr cenas Āzijas valstīs (Ķīnā, Dienvidkorejā un it sevišķi Japānā) pieauga ievērojami ātrāk.

Rūpniecības nozaru enerģijas izmaksu un energointensitātes¹⁶ salīdzināšanai pasaules mērogā pieejamie (ierobežotie) dati rāda, ka Ķīnas energoietilpīgās rūpniecības nozares ir daudz energoietilpīgākas nekā ASV un ES rūpniecības nozares¹⁷. Savukārt dažas ES rūpniecības nozares ir šķietami energoietilpīgākas nekā to līdzinieces ASV. Neraugoties uz to, lielākajā daļā gadījumu šķiet, ka enerģija sastāda mazāku ražošanas izmaksu īpatsvaru energoietilpīgās nozarēs ES nekā attiecīgajās nozarēs ASV, bet lielāku īpatsvaru salīdzinājumā ar attiecīgajām nozarēm Japānā. Tomēr kopš 2008. gada enerģijas izmaksu īpatsvars ASV ir krities straujāk nekā ES, kas liecina, ka (neraugoties uz zemākām enerģijas cenām ASV) ASV energoietilpīgās rūpniecības nozares varētu pietuvoties Eiropas līmenim. Sākot no 2008. gada, pierādījumi par energoefektivitātes uzlabojumiem¹⁸ dažās Eiropas energoietilpīgās rūpniecības nozarēs liecina, ka tie, šķiet, ir palēninājušies vai pat apstājušies. To varētu skaidrot ar tādiem faktoriem kā, iespējams, ierobežota tehnisko uzlabojumu iespējas, samazināti jaudas izmantošanas rādītāji, kā arī nepietiekams investīciju kapitāls.

6. Enerģijas subsīdijas un valstu ieņēmumi

Tiek sagaidīts, ka konkurētspējīgs un pareizi funkcionējošs enerģijas tirgus visizmaksefektīvākajā veidā nodrošinās mājtsaimniecībām un rūpniecības nozarei vajadzīgo enerģiju. Jo cenu signāli būs skaidrāki un jo vairāk izlīdzināsies cenas un ražošanas izmaksas, jo enerģijas ražošana un patēriņš būs efektīvāki. Tomēr dažādos aspektos enerģijas tirgus nedarbojas pareizi. Vairāku tirgus un regulatīvo nepilnību dēļ valdībām gadu gaitā ir bijis jāiejaucas dažādos veidos, lai ievirzītu enerģētikas sektora attīstību. Ir ieviesti regulatīvi vai finansiāli pasākumi, kas skar enerģijas ražotājus vai patērētājus, lai sasniegtu tādas rīcībpolitikas mērķus kā piesārņojuma un siltumnīcefekta gāzu emisiju samazinājumi, enerģijas piegādes drošības uzlabošana vai enerģijas izmaksu sloga samazināšana nabadzīgajām mājtsaimniecībām vai mazaizsargātiem uzņēmumiem. Šādi pasākumi bieži vien subsīdē enerģijas ieguvu un patēriņu un var koriģēt cenu signālus, atspoguļojot tirgus nepilnības. Tie ietver skaidri formulētus pasākumus, kas atspoguļojas cenās, kā to ilustrē iepriekš izklāstītie enerģijas nodokļu un nodevu apakškomponenti. Tomēr daži (piem., daži enerģijas pieprasījuma pasākumi vai par izmaksām zemākas regulētās cenas) var arī vājināt cenu signālus, kas citādi diktētu enerģijas patēriņu un ražošanu, energoefektivitāti un investīcijas. Īpaši problemātiskas ir subsīdijas fosilajam kurināmajam, jo tās mazina tīrās enerģijas pievilcīgumu un kavē pāreju uz mazoglekļa ekonomiku.

Komisija 2014. gadā sagatavoja apjomīgu pētījumu par enerģijas izmaksu un subsīdiju iezīmēm Eiropā¹⁹. Tajā secināts, ka daudzi valdību intervences pasākumi būtiski subsīdēja enerģētikas sektoru (neskaitot transporta sektoru), 2012. gadā subsīdiju summai sasniedzot EUR 113 miljardus, no kuriem aptuveni EUR 17,2 miljardi bija *tiešas* fosilā kurināmā subsīdijas elektroenerģijai un apkurei²⁰; fosilās degvielas transporta sektoram bija aplēstas atsevišķi (EUR 24,7 miljardi). Ja piemēro plašākas starptautiskās (*IMF*) definīcijas, ietverot ārējās izmaksas, fosilā kurināmā subsīdijas sasniedz EUR 300 miljardus²¹ gan ES, gan

¹⁶ Energointensitāte ir definēta kā enerģijas patēriņš uz bruto pievienoto vērtību. Energointensitāti var izmantot kā tehniskās energoefektivitātes indikatoru, bet to ietekmē ekonomiskie faktori, kas nosaka bruto pievienotās vērtības izmaiņas.

¹⁷ Pieejamie dati ķīmisko pamatvielu, tērauda un alumīnija gadījumā nav reprezentatīvi.

¹⁸ Enerģijas patēriņš uz ražošanas fizisko vienību.

¹⁹ http://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/ECOFYS%202014%20Subsidies%20and%20costs%20of%20EU%20energy_11_Nov.pdf.

²⁰ Te ietvertas subsīdijas par ogleņiem EUR 9,7 miljardu apmērā un par gāzi 6,6 miljardu apmērā; subsīdijas bija mantojums no līdzšinējām investīciju subsīdijām, fosilā kurināmā investīciju dotācijām, regulētajiem veicinošajiem tarifiem, atbrīvojumiem no degvielas nodokļa, elektroenerģijas ražošanas, kā arī ekspluatācijas pārtraukšanas un atkritumu likvidēšanas. (Avots: 2014. gada pētījums par enerģijas izmaksām un subsīdijām transportam (naftas subsīdijām), citējot ESAO 2013. gada pārskatu: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/ECOFYS%202014%20Subsidies%20and%20costs%20of%20EU%20energy_11_Nov.pdf).

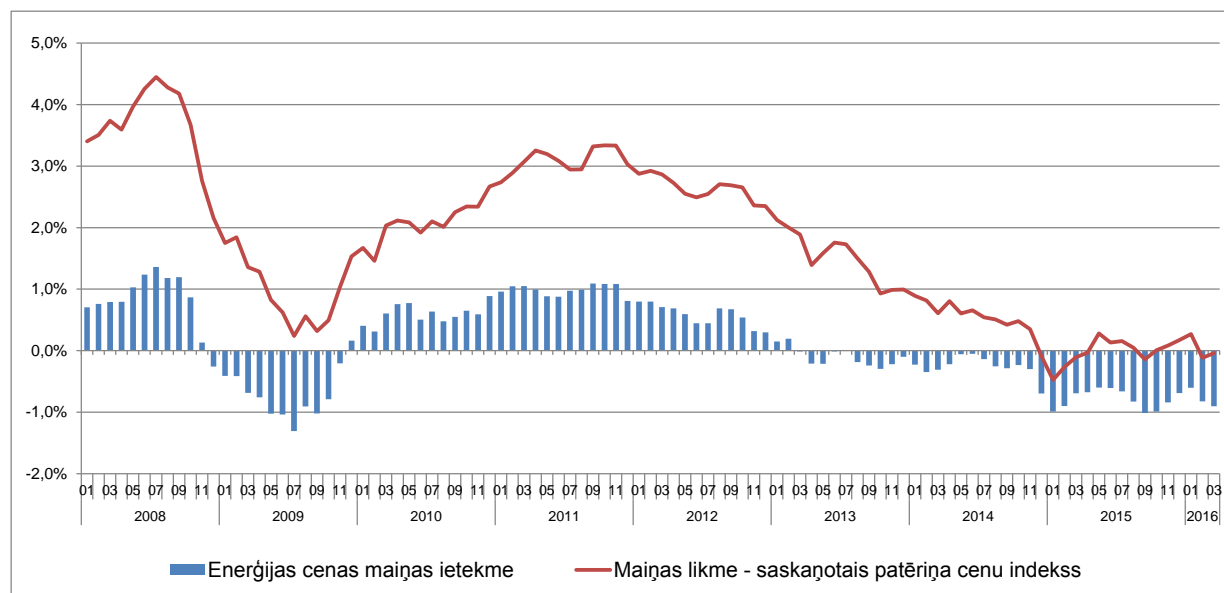
²¹ 2015. gada aplēses (<https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2015/wp15105.pdf>).

Krievijā, EUR 250 miljardus Indijā, vairāk nekā EUR 2050 miljardus Ķīnā un EUR 630 miljardus ASV. ES ir apņēmusies likvidēt fosilā kurināmā un videi kaitīgas subsīdijas, lai enerģijas tirgus kļūtu konkurētspējīgāks un uzlabotos cenu signāli, palīdzot efektīvāk sadalīt resursus atbilstoši ES saistībām attiecībā uz klimata pārmaiņu problēmu risināšanu. Nesenajam nosacītajam enerģijas cenu kritumam vajadzētu atvieglot valdību piešķirto nodokļu atbrīvojumu un citu cenas un enerģijas pieprasījuma subsīdiju atcelšanu. Turklāt tas veicinātu arī fiskālo konsolidāciju.

Vēl viens izplatīts intervences veids enerģijas tirgos ir enerģijas nodokļi. Kā minēts iepriekš, to var izmantot, lai koriģētu tirgus nepilnības, bet valdības bieži vien vēlas iegūt plašas, stabilas nodokļu bāzes, kas nodrošinātu stabilus publiskos ieņēmumus valdības izdevumu finansēšanai. Enerģijas patēriņš ilgstoši ir nodrošinājis šādu bāzi. 2014. gadā ES dalībvalstu iekasētie enerģijas nodokļi²² sasniedza kopsummā EUR 263 miljardus, kas atbilst 1,88 % no ES IKP. Akcīzes nodoklis veido enerģijas nodokļu lielāko daļu. 2015. gadā ieņēmumi no akcīzes nodokļa vien sasniedza EUR 227 miljardus. Energoproduktu patēriņa samazinājums būtu izraisījis akcīzes nodokļa ieņēmumu kritumu, bet dalībvalstis akcīzes nodokļa likmi bieži paaugstināja. Tādējādi enerģijas patēriņš joprojām veido nozīmīgu nodokļu bāzi budžeta ieņēmumu gūšanai, palīdzot dalībvalstīm nostabilizēties sarežģītos fiskālajos apstākļos. Vispārīgāk runājot, enerģijas nodokļu uzlikšana var pozitīvi ietekmēt izaugsmi salīdzinājumā ar nodokļu uzlikšanu darbaspēkam un investīcijām.

Enerģijas cenas inflācijas ceļā ietekmē arī plašākus ES tautsaimniecības makroekonomiskos aspektus. Enerģijai ir neapšaubāma nozīme majsaimniecību izdevumos un ražošanas izmaksās, kā arī nozīme naftas cenu veidolā, jo īpaši transporta sektorā. Enerģijas cenas pašas par sevi ir nozīmīgs faktors, kas ietekmē inflāciju. Rekordaugstās enerģijas cenas 2008. un pat 2011. gadā inflāciju ES palielināja par 1 %, līdzīgi kā pašlaik zemās cenas sekmē deflāciju ES ekonomikā.

19. attēls. Enerģijas cenu ietekme uz inflāciju ES

Avots: Eurostat.

Secinājums

Enerģijas izejvielu cenu straujais kritums pēdējos gados, jo īpaši naftai, kā arī gāzei, izriet no tehnoloģiskām pārmaiņām, kā arī tirgus un ģeopolitiskajām norisēm. Tas ir dramatiski mainījis situāciju enerģētikas jomā. Eiropā, kas ir nozīmīga enerģijas importētāja, tas ir nesis patīkamu īslaicīgu atvieglojumu majsaimniecībām un uzņēmumiem grūtos ekonomiskajos apstākļos un sniedzis vienreizēju atspēriena iespēju tautsaimniecībai. Tas liecina, cik svarīgi ir attīstīt

²² Enerģētiskie vides nodokļi, kā definēts Regulā (ES) Nr. 691/2011 par Eiropas vides ekonomiskajiem kontiem; tie neietver PVN energoproduktiem.

globālus enerģijas tirgus, jo īpaši tādā enerģijas importa reģionā kā ES, un tas samazina cenu atšķirības attiecībā pret citiem reģioniem. Tas jo īpaši ir nozīmīgi, runājot par gāzi, kur globālās norises LNG tirgos un jauni piegādes avoti rada iespējas Eiropai: tas var palīdzēt samazināt gāzes cenas atšķirības ar tādām citām pasaules daļām kā ASV, un no dekarbonizācijas perspektīvas tas uzlabo gāzes konkurētspēju attiecībā pret ogleņiem.

Tomēr zemākas cenas var novērst uzmanību no aktuālajām enerģētikas problēmām — energoapgādes drošība, konkurētspēja un klimata pārmaiņas. Tās nav pazudušas. Šajā ziņojumā izklāstītie dati un analīze parāda sniedz daudz niansētāku skatījumu un var mums palīdzēt apzināt pareizas pieejas un rīcībpolitikas, kas jāīsteno, mainīgas enerģētikas nozares apstākļos veidojot Enerģētikas savienību. Zemas cenas nevajadzētu uzskatīt par pašsaprotamām. Šajā ziņojumā sniegtie dati rāda, cik strauji var mainīties piegāde un pieprasījums. To vēl jo vairāk pastiprina fakts, ka tādi jauni resursi kā slānekļa gāzes un naftas urbumi tiek ātri izsmelti un tiem ir pastāvīgi nepieciešamas investīcijas jaunu urbumu izveidei, lai uzturētu ieguvu.

Lai gan lielākajā daļā gadījumu enerģijas izmaksas uzņēmumu darbības izmaksās veido mazu daļu no kopējām ražošanas izmaksām, Eiropas energoietilpīgās nozares joprojām ir jutīgas pret cenu kāpumiem. Mērot pēc energointensivitātes, pieejamie pierādījumi liecina, ka ASV energoietilpīgās rūpniecības nozares energoefektivitātes ziņā atsevišķās nozarēs varētu panākt ES. To varētu vērst par labu ar lielākām investīcijām energoefektivitātē, kā arī ar pāreju uz inovatīviem produktiem ar augstāku pievienoto vērtību. Dažām energoietilpīgajām nozarēm ir pieejami būtiski nodokļu samazinājumi un atbrīvojumi, lai gan vērojamas lielas atšķirības starp dalībvalstīm. Šādas subsīdijas būtu jāpiešķir tikai, ja Eiropas rūpniecībai ir vajadzīgs atbalsts nevienlīdzīgas starptautiskās konkurences dēļ, un vienlaikus līdz minimumam jāsamazina cenu kropļošana. Skatoties plašāk, dalībvalstīm būtu jāizmanto priekšrocības, ko sniedz šobrīd zemās enerģijas cenas, lai atceltu nevajadzīgās subsīdijas un nodokļu atbrīvojumus, kas kropļo cenu signālus un kavē pāreju uz mazoglekļa ekonomiku.

Enerģijas cenu un izmaksu tendences Eiropā ietekmē liels skaits faktoru. Viens no šā ziņojuma acīmredzamiem konstatējumiem ir atšķirības starp izmaiņām elektroenerģijas vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības cenās. Kamēr vairumtirdzniecības cenas 2016. gadā sasniedza savus zemākos līmeņos 12 gadu laikā, cenas mājāsaimniecībām ir augušas vidēji par 2–3 % gadā²³. Tas izriet no uzlabotas tirgus darbības apvienojumā ar tirgus nepilnībām un nodokļu un nodevu sloga pieauguma.

Vairumtirdzniecības cenu kritums ir saistīts ar enerģijas izejvielu cenām, samazinātu pieprasījumu un tirgus sasaistes ceļā uzlabotu tirgus darbību. Atkarībā no reģionālā tirgus vērojams arī elektroenerģijas ražošanas jaudas pārpalikums, un jaunu jaudu uzstādīšana netiek apstiprināta, līdz vecās jaudas nav izņemtas no tirgus. Vairumtirdzniecības cenas samazina arī tādi nacionālie pasākumi kā jaudas mehānismi un atbalsts atjaunojamai enerģijai, kas savukārt vēl vairāk samazina ieņēmumus un slāpē tirgus modelī paredzētos līdzsvarojošos cenu signālus. Ņemot vērā lielās investīcijas elektroenerģijas ražošanas jaudā, kas būs vajadzīgi ilgākā termiņā, lai sasniegtu piegādes drošības, konkurētspējas un dekarbonizācijas mērķus, ES ir vajadzīgs tirgus modeļa un enerģētikas rīcībpolitikas satvars, kas balstās uz tirgus mehānismiem, nodrošinot investīcijas mazoglekļa un elastīgā elektroenerģijas ražošanā ar pieprasījuma pārvaldību, uzglabāšanu un pārrobežu savienojamību.

Šķiet, ka vairumtirdzniecības cenu samazinājumi mazo patērētāju maksātajās cenās atspoguļojas ļoti lēni un tikai daļēji, taču rūpnieciskie patērētāji tos izjūt ātrāk. Tas liecina, ka konkurenci mazumtirdzniecības tirgos var vēl vairāk uzlabot. Turklāt tīkla tarifu, nodokļu un nodevu kāpumi lielākoties ir pārsnieguši vairumtirdzniecības cenu kritumu. Šādi kāpumi, iespējams, izriet no tik ļoti vajadzīgajām investīcijām pārrobežu starpsavienojumos un

²³ *Elektroenerģijas* cenas rūpnieciskajiem patērētājiem palielinājās aptuveni par 2 %; *gāzes* cenas rūpnieciskajiem ražotājiem bija stabilas vai samazinājās.

viedtīklos, kas sniegs labumu efektivitātes, iekšējā tirgus un energoapgādes drošības ziņā. Nodokļu un nodevu palielinājumi iespējamie iemesli ir centieni koriģēt tirgus nepilnības, vispārīgi fiskāli apsvērumi vai vajadzība iegūt tiešu finansējumu investīcijām elektroenerģijas ražošanā. (Ir svarīgi, lai energoistēmas izmaksas pilnībā segtu patērētāji sektora ietvaros, un nav pieļaujama tarifu deficīta uzkrāšanās.) Tomēr tiem nevajadzētu mazināt stimulu enerģijas ražotājiem veikt investīcijas. Vairumtirdzniecības cenu izmaiņu vājā pārnese uz mazumtirdzniecības cenām un mājsaimniecību un rūpniecības nozares reakcija uz cenu izmaiņām nozīmē, ka ES būtu jāturpina virzīt iekšējā enerģijas tirgus izveide, proti, jāievieš funkcionāls elektroenerģijas tirgus modelis. Visā ES jāattīsta konkurenciāli tirgi, kuros gan patērētāji, gan ražotāji spēj elastīgi reaģēt uz vairumtirdzniecības vai mazumtirdzniecības cenu signāliem. Lai investīcijas enerģētikas nozarē virzītu ar tirgus palīdzību, vairumtirdzniecības enerģijas cenām jābūt tādām, kas pilnībā sedz investīciju un darbības izmaksas.

Visos šajos aspektos Komisijas turpmākie priekšlikumi par tirgus modeli, mazumtirdzniecības tirgiem, atjaunojamo enerģiju un pārvaldību būs izšķiroši tam, lai tiktu izveidota inovatīva un konkurētspējīga enerģētikas nozare, kas Eiropas mājsaimniecībām un rūpniecības uzņēmumiem spēj nodrošināt enerģiju par piejamām cenām, tādējādi ļaujot Eiropas rūpniecībai sekmīgi konkurēt globālajā ekonomikā.